

Şor Türklerinin Bilmeceleri

Semih BABATÜRK¹

Öz

Geçmişten gerek sözlü gerek yazılı olarak günümüze ulaşan bilmeceler, toplumların kültürlerini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir. Bu bakımdan dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan Türk topluluklarına ait halk edebiyatı malzemelerinden olan bilmecelerin derlenip toplanması, o Türk topluluğunun kültürü açısından oldukça önemlidir. Çalışmamızda kültürleri ve dilleri yok olma sürecine giren Şor Türklerinin bilmeceleri şekil ve anlam bakımından incelenmiştir. Giriş kısmında Şor Türkleri, Şor Türkçesi ve Şor bilmeceleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Ardından çeşitli Şorca kaynaklardan derlediğimiz halk kültürünün önemli parçalarından olan Şor bilmeceleri cevapları esas alınarak çeşitli konu başlıkları altında tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bilmecelerin transkripsiyonu parantez içinde verilmiştir. Daha sonra bilmeceler Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. İncelememizde birincil sözlü kültür ürünlerinden olan Şor bilmecelerinin bilim dünyasına tanıtılması, toplumun kültürel öğeleriyle birlikte dil yapısının verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şor bilmeceleri, Bilmeceler, Bilmeceler geleneği, Şor Türkleri, Şorca

Riddles of the Shor Turks

Abstract

Riddles are types of oral or written forms of folk literature belong to a particular culture. This article is focused on riddles collected from one of the Turkic ethnic groups called Shors, the language and culture of which is at risk of becoming extinct. So there is necessity of collecting and compiling riddles exist in this Turkic community and other parts of the world. In the introductory part information about Shor people, their language and riddles is provided. The study also discusses important aspects of Shor riddles, their meanings, structures and classification. Hence, all data was transcribed and translated into the Turkish language. The principal objective of this study is to analyze endangered Shor oral traditions with specific reference to the riddles which has educational value derived from cultural content and make contribution to the science of linguistics.

Key Words: Shor riddles, Riddle, Riddle tradition, Shor Turks, the Shor language

Atıf İçin / Please Cite As:

Babatürk, S. (2020). Şor Türklerinin bilmeceleri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1358-1374.

Geliş Tarihi / Received Date: 16.03.2020

Kabul Tarihi / Accepted Date: 07.05.2020

¹ Dr. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, semih.babatürk@manas.edu.kg
ORCID: 0000-0002-6778-4204

Giriş

Şor Türkleri genellikle Dağlık Şorya olarak adlandırılan Rusya Federasyonu'nun Kemerova Bölgesi'nde yaşayan bir Türk topluluğudur. Şor Türkleri, Türkiye'de "Şor, Şorlar"; Rusya Federasyonu'nda ise "Şortsı", "Şorets", "Şorka" adlarıyla bilinmektedirler. Şor Türkçesi Sibiry Grubu Türk Lehçeleri arasında yer almaktadır.

Şor Türkçesi üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. N. P. Dırenkova'nın "Şorskiy Folklor (Şor Folkloru, 1940)" ve "Grammatika Şorskogo Yazıka (Şor Dili Grameri, 1941)" adlı bilimsel çalışmaları Şor Türkçesi için temel kaynaklardır. "Şorskiy Folklor" adlı çalışmada 1920'li -1930'lu yıllarda Şor Türklerinin yaşadığı bütün şehir ve köylerden derlenen metinler mevcuttur. Bu yüzden eser, hem Şor diyalektleri, hem de Şor dilinin tarihi araştırmaları için son derece önemlidir (Babatürk, 2016, s. 69). Andrey Çudoyakov, 20. yüzyılın sonunda Şor yazı dili ile kültürünü hayata döndüren bilim adamı olarak bilinmektedir. Çudoyakov, çok sayıda uluslararası ve ulusal konferansa katılmış ve birçok bilimsel makale yayımlamıştır. Şor Türkçesi öğretiminde kullanılabilecek birçok kitap ve hikâye kitapları yayımlamıştır. Bilim adamı, hayatı boyunca Şor halk bilimi ile ilgili bilgiler toplamıştır. "Şor Destanı" adında kitap yayımlamıştır. 20. yüzyılın 50'li ve 70'li yıllarında meşhur Şor masalcıların (kayçı) anlattıkları masalların ve efsanelerin ses kayıtlarından oluşan kapsamlı bir arşiv oluşturmuştur. L. N Arbaçakova tarafından 2010 yılında "Folklor Şortsev" adlı, içinde 1911-2007 yılları arasında yapılan derlemelerin (hikâye, masal, şarkı vb.) bulunduğu kapsamlı bir eser yayımlanmıştır (Babatürk, 2016, s. 70).

Bilmece sözcüğü Türk Dil Kurumu Türkçe Güncel Sözlük'te "Bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakan oyun, muamma" olarak açıklanmıştır (TDK, 2019). Bilmece teriminin birçok bilimsel çalışmada tanımı yapılmıştır. Türkyılmaz "Türk Dünyasında Bilmece" adlı doktora tezinde bu tanımları toplu olarak vermiştir. Türkyılmaz bilmece terimi için şu tanımları yapmıştır: Bilmece, her tür nesne, kavram ve konu ile ilgili bir soruyu, geleneğin gereği olan zaman ve mekânlarda, çeşitli fonksiyonlar üstlenerek; sorulan nesne, kavram ve konuya ilişkin özellikleri az çok bünyesinde barındırarak; manzum ya da mensur bir yapı içerisine yerleşerek; muhatabın muhakeme ve dikkatini harekete geçirmek suretiyle karşılığını bulmayı hedefleyerek soran; cevabı ise "çoğu kez" tek kelime ve ait olduğu toplumun beklentilerine uygun, o toplumda önceden tartışılmadan kabul edilmiş olan; "pek çoğu" şiirsel bir ifadeye sahip ve "çoğu" kalıplaşmış ifadelerden oluşan, soru cümlesi olmadığı halde, geleneği bilenler tarafından öyle olduğu anlaşılan geleneksel sorulardır (Türkyılmaz 2007: 22).

Bilmeceler bir halkın günlük hayatını yansıttığından o halka ait düşünce sistemi hakkında da bilgi kaynağı olabilmektedir. Çünkü bilmeceler, bir ulusun değişik dil unsurlarını kullanarak bilgi kodlama sanatıdır. Halk edebiyatının bu türünün ortaya çıkışı çok eskilere dayanmaktadır. Muhtemelen insanlar kendilerini kem gözden ya da kötülüklerden korumak amacıyla belirli nesnelere metaforik anlatım ile dile getiriyorlardı (Ananyeva, 2015, s. 56). Bilmeceler, insanların günlük hayatıyla düpedüz bağlantılıdır. Bu nedenle bilmecelerin incelenmesi sonucunda insanların kullandıkları aletler, giyim kuşam, sosyal hayat, uğraşlar v.s. hakkında bilgi edinilebilir. Ayrıca bir ulusun dünyayı algılama süreci ve bu sürecin özellikleri de bilmeceler aracılığıyla incelenebilir. Dolayısıyla bilmeceler, tarih, kültür bilimi ve antropoloji gibi bilimlerin de kaynak olabilir (Mitrofanova, 1971, s. 141).

Makalemizin amacı yok olma süreciyle karşı karşıya olan Şor Türklerinin bilmece kültürünü tanıtmak, derlenen bilmeceleri yapı ve anlam açısından incelemektir. Şor bilmecelerini ilk defa N. P. Dırenkova "Şorskiy Folklor, 1940" adlı eserinde yayımlamıştır. Bu eserde toplam 42 bilmece yer almaktadır. S. S. Torbokov'un "Maya Gornaya Şoriya, 1995" adlı eserinde 14 bilmece, V. S. Totuşeva'nın "Altın Çerim, 2006" adlı eserinde 32 bilmece, A. İ. Çudayakov'un arşivinden derlenen "Duhovnaya Şoriya, 2008" adlı eserde ise toplam 76 bilmece bulunmaktadır. Bu bilmeceler arasında birebir aynı olanlar bulunduğu gibi küçük ses farklılıkları olanlar da vardır.

Türk dünyasının zengin sözlü kültür miraslarından olan bilmeceler üzerine karşılaştırmalı ve müstakil pek çok çalışma yapılmıştır (Türkyılmaz, 2007, s. 2-5) Karşılaştırmalı bir yöntemle tüm Türk dünyası bilmeceleri Türkyılmaz'ın (2007) çalışmasında incelenmiştir. Sibiry grubu Türk dil ve değişkelerinin bilmeceleri üzerine Türkiye'de yapılan müstakil ve karşılaştırmalı çalışmalardan bazıları ise Vasilyev, Kirişçioğlu ve Killi (1996), Çolak (2014), Aça (2013), Arıkoğlu (2007a), Arıkoğlu (2007b), Ilgın (2016) tarafından yapılmıştır Cengiz (2017, s. 2).

Bilmecelerin Hususiyetleri

Bilmecelerin Anlamsal ve İşlevsel Özellikleri

Bilmecelerin başlıca işlevsel özelliği oyun amaçlı kullanılmalarıdır. Bilmeceler sorulan kişinin, doğru cevabı bulabilmesi için motivasyona ihtiyacı vardır. Ayrıca doğru cevap bulunduğunda bir hoşnutluk, memnuniyet de söz konusudur. Duyulan memnuniyet ve iç motivasyon her oyunun olmazsa olmazıdır (Ananyeva, 2015, s. 58). Bu yüzden bilmeceler, kelime oyunlarına dayalı bir akıl oyunu olarak sayılabilir.

Her bilmeceler soru ve cevap olmak üzere iki öğeden oluşmaktadır. Bilmeceler genellikle soru cümlelerinden oluşmasalar bile aslında birer sorudur. Sorulan kavram bilmeceler metninde genellikle metaforik bir şekilde sorulmaktadır. Bu nedenle kişi doğru cevabı bulabilmek için stres yaşamakta ve hızlı düşünmek zorundadır. Doğru cevap bulunduğunda ise bu tür sözel oyunun devam etmesi istenmektedir. Bu nedenle bilmecelerin temel işlevlerinden biri de bilmeceler sorulan kişiyi eğlendirmektir (Ananyeva, 2015, s. 60).

Bilmecelerin genellikle çocuklara sorulmasından ötürü eğitimsel işlevi de bulunmaktadır. Bilmeceler çocukların hem ana dil hem yabancı dil öğretiminde sıkça kullanılmaktadır. Yetişkinler için bilmecelerin doğru cevabını bulabilmek eğlenceli olsa da, çocuklar için aynı şey söylenemez. Çünkü çocuklar bilmeceler aracılığıyla yeni bilgi edinmekte, bilmeceler metninde kodlanmış bilgiyi tanımaktadırlar, hatta düşüncelerini dolaylı bir şekilde ifade etmeyi ve mantıklı düşünmeyi öğrenmektedirler. Çocuğun doğru cevabı bulabilmesi için onun gözlem, analiz ve karşılaştırma yapabilme becerilerinin gelişmiş olması gerekir. Dolayısıyla bilmeceler hem yetişkinler hem de çocuklar için düşünme esnekliği geliştiren bir beyin jimnastiği olarak düşünülebilir (Toporov, 2006, s. 215-217).

Bilmecelerin Sınıflandırılması

Bilmecelerin bilimsel incelemelerinde anlamsal özellikler ön plana çıkmaktadır. Taşıdıkları anlamsal özelliklere göre sınıflandırmalar yapılmaktadır. D. Sadovnikov Rus bilmecelerini incelerken onların ne ile ilgili olduklarını hesaba katarak farklı gruplara ayırmıştır: ev, kılık kıyafet, bağ bahçe, bitki, hayvanlar v.s. (Orlova, 2017, s. 105). A. Taylor'un yaptığı bilmeceler sınıflandırmasının temelinde bilmecelerde sorulan nesne veya varlığın neyle karşılaştırıldığı prensibi yapılmaktadır. Bu yüzden A. Taylor (1951) bilmeceleri; canlı varlıklarla karşılaştırılanlar, cansız varlıklarla karşılaştırılanlar, tek hayvanla karşılaştırılanlar, birkaç hayvanla karşılaştırılanlar, tek insanla karşılaştırılanlar, birkaç insanla karşılaştırılanlar, renk açısından birkaç nesneyle karşılaştırılanlar, şekil ya da işlev açısından birkaç nesneyle karşılaştırılanlar, yapılan eylem açısından birkaç nesneyle karşılaştırılanlar şeklinde gruplara ayırmaktadır. Y. Levin'e göre bilmecelerin var olmasının temel nedeni, insanların gönderme ile gönderge arasında bilinçli olarak bağlantı kurabilmeleridir. Bu nedenle yazar bilmecelerin anlamsal özelliklerini incelerken bilmeceleri temel üç gruba ayırmaktadır: 1. Gösterge temelli (sorulan şeyin temel özelliklerini dile getiren), 2. Çağrışım temelli ve 3. Yapı ile ilgili çağrışım temelliler. Levin'e göre bilmeceler belirli anlamsal yapıya sahip (belirli anlamsal mekanizmalar aracılığıyla oluşturulmuştur) ve gerçek dışıdır (gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durumu dile getirmektedir) (Levin, 1978, s. 284-290). A. Ribnikova'ya (1932) göre ise genellikle sıradan nesnelere bilmecelerin cevabını oluşturmaktadır. Fakat her bilmecenin temelinde metafor ya da kinaye yatmaktadır. Her bilmeceler bir cevabın bulunmasını gerektirmektedir. Doğru cevabın bulunması ise bilmeceler metnindeki bilgilerin doğru algılanmasına bağlıdır. V. Golovaçeva'nın bilmeceler tasnifinin temelinde sorulan kavramın bilmeceler metninde nasıl tasvir edildiği yatmaktadır. Bu nedenle yazar bütün bilmeceleri sorulan kavramın özellikleri, işlevleri, yapısı ve belirli bir süreç ile bağlantısı ön planda olanlar olmak üzere dört gruba ayırır (Golovaçeva, 1994, s. 195-200).

Şor Bilmeceleri

Şor Türkçesinde "bilmeceler" kavramı karşılığında "Тартырчаң ныбақ (Тартырчаң nıbaq)" kelime grubu kullanılmaktadır (Çudayakov, 2008, s. 345). Birinci kelime "tap-" (bulmak) fiilinden türetilmiş ve içinde ettirgenlik eki "-tır" da bulundurmaktadır. Dolayısıyla ilk kelime "bulduran" anlamına gelmekte ve sorulan bilmecelerin cevabını bulmak gerektiğini ön görmektedir. Başlı başına "ныбақ (nıbaq)" kelimesi ise Şor Türkçesinde "masal" anlamında kullanılır. Böylece "Тартырчаң ныбақ" "Cevabı bulunması gereken kısa bir masal" anlamında kullanılmaktadır. Çalışmamızda Şor Türklerine ait toplam 114 bilmeceler incelenmiştir.

Bilmeceler, nesilden nesle aktarılan bilgidir. Halk edebiyatının her türü ulusun tarihinin, kültürel değerlerinin ve hayat tarzlarının aynasıdır. Dolayısıyla Şor bilmeceleri de Şor Türklerinin günlük hayatlarını,

kültürel değerlerini, uğraşlarını ve sosyal hayatlarını yansıtmaktadır. Farklı kaynaklardan derlediğimiz Şor bilmecelerini anlam bakımından aşağıdaki gruplara ayırmak mümkündür:

Hayvanlar ve Hayvanlarla İlgili Bilmeceler

Hayvanlar Şor Türklerinin hayatında önemli yere sahiptir. Evcil hayvanlardan inek ve koyun, ayrıca köpek de bilmecelerde sorulmaktadır. Şor Türkleri geçmişte avcılıkla uğraştıkları için yabani hayvanlar da bilmecelerde yerini almıştır. Ayrıca hayvanlarla ilgili kavramlar da bilmecelerde sorulmaktadır.

Hayvanlarla ilgili bilmecelerde hayvanların cansız varlıklara benzetildiği göze çarpmaktadır. “Теҗридең түшкен текперегим, төрт азағы мойруғаш.” (Teğriden düşken tekperegim, dört azağı moyruğaş.) “*Göküüzünden düşmüş kartopu, dört ayağı da eğri.*” [Қозан (kozan) / tavşan.] Burada tavşan bir kartopuna benzetilmekte ve hayvanın belirgin özelliklerden biri dile getirmektedir. Aynı durum şu bilmecede de görülmektedir: “Күрендикте күмүш шырчы чатча.” (Kürendikte kümüş şırçı çatça.) “*Karlı tepelikte gümüş kar yatıyor.*” [Адай (aday) / Köpek.] Bazı bilmecelerde ise hayvanlarla ilgili kavramlar insanların beyninde kolay çağrışım yapılabilecek nesnelere benzetilir. “Эгир ағашқа қар чуқпас.” (Egir ağaşқа қар чуқпас.) “*Eğri ağaçta kar durmaz.*” [Муус (muus) / Boynuz.] Burada eğri ağaca benzetilen geyik boynuzudur. Hayatında geyik görmeyen insan eğri ağaç ile geyik boynuzu arasında çağrışım yapamaz. Bazen de doğru cevabı bulmak için verilen ipucu bir eylem ile ilgili çağrışım olabilmektedir. “Чер алтында чағлыг көдеш қайнапча.” (Çer altında çağlıg ködeş қайнапча.) “*Yer altında yağlı çömlek kaynar.*” [Қымысқан уйазы (kıymışqan uyazı) / Karınca yuvası.] Hem kaynayan su hem de karınca yuvası insanda sürekli hareket halinde olma anlamı verir. Başka bir bilmecede sorulan hayvanın çıkardığı ses ile hasta insanın çıkardığı ses benzerliği ön plana çıkmaktadır. “Ағрығ эбес та полза, өстепча.” (Ağrıg ebes ta polza, östepça.) “*Hasta olmasa da inliyor.*” [Шошқа (şoşқа) / Domuz.]

Muhtemelen karşı taraftaki insanı yanıltmak amacıyla hayvanların başka hayvanlara benzetildiğini de görmek mümkündür. “Алты азақтығ сарығ пуға.” (Altı azaktıg sarıg puğa.) “*Altı ayaklı sarı boğa.*” [Таракен (taraken) / Böcek.] Derlenen bilmecelerde hayvanları belirtmede insanlarla ilgili kavramların kullanıldığı tespit edilmiştir. “Қыс палазы, сықта-сықта, одун торча.” (Қыс palazı, sıқта-сıқта, odun torça.) “*Кız çocuğı sızlayа sızlayа одун кырат.*” [Алатас (alatas) / Ağaçkakan.] Farklı bir bilmecede ise ineğin memesi askere benzetilmektedir. “Төрт солдат пир лакенге сидепчалар.” (Tört soldat pir lakenge sipedçalar.) “*Dört asker bir kovaya işer.*” [Инек сағаны (inek sağanı) / İneğin sağılması.]

Hayvanlarla ilgili bilmecelerde genellikle hayvanların en belirgin özellikleri belirtilmektedir. “Позы пир тутам, үнү - күннүк.” (Pozi pir tudam, ünü künnük.) “*Kendisi bir avuç (tutam), sesi bir günlük.*” [Торчуқ (torçuқ) / Bülbül.] “Азағы чоқ, колу чоқ, алдынаң аара парчадыр.” (Azağı çoқ, kolu çoқ, aldynaң aara paрçadır.) “*Ayağı yok, eli yok öne doğru gider.*” [Чылан (çılan) / Yılan.]

Hayvanlarla ilgili bilmeceler arasında manzum olanları görmek de mümkündür. Manzum olanlar kendi aralarında dize sayılarına göre gruplara ayrılır:

İki dizeden oluşan bilmeceler

İki dizeden oluşan hayvanlarla ilgili bilmecelerdeki dizeler kendi aralarında mutlaka kafiyelidir. Bu bilmecelerde zengin kafiye, tam kafiye, yarım kafiye örnekleri de mevcuttur. Dizelerdeki hece sayısı da genellikle eşit ya da ikinci dizede hece sayısı birinci dizeden bir fazladır. Hece sayısı aynı olunca dizeler arasında bir ahenk göze çarpmaktadır.

Мағат позу ус – чидиг (Mağat pozu us-çidig)

Эм пүдүрча көзнектиг. (Em püdürça köznektig)

“Kendisi marangoz, iskarpelası sıvri, ev yapar penceresli.” [Алатас (alatas) / Ağaçkakan.]

Manzum olan bilmecelerde de genellikle hayvanların en belirgin özellikleri dile getirilmektedir.

Аппағаш натпағаш (Appağaş natpağaş)

Чүгүр чөрерге айдас. (Çügür çöreрге aydas)

“Bembeyaz hareketli, ufaklık koşup durur.” [Қозан (kozan) / Tavşan.]

şor Türklerinin bilmecelerinde ayı saygı duyulan hatta korkulan bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Қан әжиги қалпақтығ (Қан ejigi қалпақtıғ)

Аға парары тақпақтығ. (Аға парары тақпақtıғ)

“Нан’ın кәрісі кәпәлі, она гідеркен тақ тақ яғмәлі (ayaklarını sertçe yere vurmalı).” [Апшақ ини (аршақ ini) / Ауы ini.]

Yukarıda da belirtildiği gibi hayvanlar için insanlara övgü kavramlar kullanılmaktadır.

Апшақ печем аалға парча (Ашсақ реңем аалға парча)

Тоғлақ мунчуқ пачыла қалча. (Тоғлақ munçuk şaçıla қалча)

“Кәбә түйлү аблам кәйе гідер, жуварлақ бонçуқлар саңлар.” [Қой (қой) / Койун.]

Суға кирзе - муң полча (Suға kirze - muң polça)

Таға шықса - пир полча. (Таға шықса - pir polça)

“Суға гирсе бир olur, даға чқкса бир olur.” [Ат қузуруғы (at қузуруғы) / At kuyruğu.]

Dört dizeden oluşan bilmeceler

Dört dizeden oluşan bilmecedeki mısralar arasında “aabb” şeklinde kafiye tespit edilmiştir. Bu bilmecede de sorulan hayvanın en belirgin özellikleri (çok hızlı hareket etmesi, yer altında gizlenmesi ve fiziksel özellikleri) dile getirilmektedir.

Чел-чел четтирбес (Çel-çel çettirbes)

Черге кирзе, таптырбас (Çerge kirze, taptırbas)

Ийги наақ қаралығ (İygi naaқ қаралығ)

Чарны-пажы сарғамдық. (Çarnı-pajı sarğamdıқ)

“Rüzgâr yetişmez, yere girse bulunmaz, iki yanağı kara, omuzları sarımsı.” [Әрлен (erlen) / Fare.]

Bilmecelerdeki hayvanlar, şor Türklerinin yaşadıkları bölgeye övgü olmakla birlikte günlük hayatta sıkça karşılaştıkları hayvanlardır. Bu hayvanlar bilmecelere genellikle şor Türklerinin kolay çağrışımlar yapabildikleri en belirgin özellikleri aracılığıyla yansımaktadır.

Bitkiler ve Bitkilerle İlgili Bilmeceler

Bitkilerle ilgili bilmeceler şor Türklerinin yaşadığı coğrafyanın bitki örtüsü hakkında bilgi vermektedir. Bazı bilmeceleri sadece o bölgede yaşayan insanlar bilebilir. Çünkü o bölgede yaşamayan ve o bölgenin bitki türleri hakkında bilgisi olmayan insanlar bilmecelerdeki benzetmeleri anlayamazlar. “Тоғус қат торғы кескен, састағы сарығ қыс.” (Тоғус қат torğı kesken, sastağı sarıғ kıs.) “Dokuz kat ipek giyen bataklıktaкі sarı kız.” [Сарғай (sarğay) / Sibiryа’da yetişen bir zambak түрү.]

Bitkilerle ilgili bilmecelerde bitkilerin insana ait özellikler aracılığıyla sorulduğu görülmektedir. “Көп қол, пир ле азақ.” (Köp қол, pir le azaq.) “Çok kollu, sadece bir ayaklı.” [Ағаш (ağaş) / Ағач.] Bu bilmecede ağacın gövdesi insanın ayağına, dalları ise insanın kollarına benzetilmektedir.

“Сеең қарағың қара ба, меең қарағым қара ба?” (Seeң қарағың қара ба? Meeң қарағым қара ба?) “Senin gözlerin kara mı, benim gözlerim kara mı?” [Қараңат (қараңат) / Куş үзümü.] Bu bilmecede ise куş үзümü meyvesi insanın göz bebeğine benzetilmektedir.

“Қоғашқа қан ұрып, көл кежире таптадым.” (Қоғашқа қан ұрып көл kejire taştadım.) “Küçük şişeye kan koyup gölün öbür tarafına attım.” [Шаңып (şarış) / Kartopu çiçeği.]

Bazı bilmecelerde hayvanlarla ilgili bilmecelerdeki gibi bitkilerin belirtilmesinde insanlar için kullanılan kavramları görmek mümkündür. Bilmecenin doğru cevabını bulmak için verilen ipucu ise bitkinin nerede ve nasıl yetiştiği ile ilgidir.

“Караа-күндүс тобырак иштінде апшыи одурча, сағалларын тапқарға шығарча.” (Karaa-kündüs tobrak iştinde arşıy odurça sağalların taşqarğa şıgarça.) “*Gece gündüz toprak içinde bir yaşlı adam oturur, sakallarını dışarı çıkarır.*” [Ачыг шалган (ачыг şalgan) / Turp.]

“Оочак печем чер алтында, сабағажым - чер үстүнде.” (Oolak peçem çer altında, sabağajım çer üstünde.) “*Şişman ablam yer altında, dalları yer üstünde.*” [маркоп (markop) / Havuç.]

“Тоғус қат тон кес-салып, мен даа тоңчам. Қырдағы қызырақ печем қайде-ле тонча-не?” (Toğus қат тон кес-салып, мен даа тоңчам. Қырдағы қызıraқ peçem қайде-ле тонча-не?) “*Dokuz kat kürk giyip donuyorum, dağdaki içi oyuk ablam (kim bilir) nasıl donuyor?*” [Оқсум, шалған (oқsum, şalgan) / Soğan, turp.]

Bazı bilmecelerde bitkilerin cansız varlıklara veya başka hayvanlara benzetildiği de görülür. “Қызыл сундуғаш иштінде, тамнығ қалажақ чатча.” (Kızıl sunduğuş iştinde, tamniğ қалажақ çatça.) “*Kızıl sandığın içinde lezzetli ekmeğе durur.*” [Қузук (қузук) / Çam fıstığı.] Ekmeğe benzetilmesi, sorulan bitkinin yenilebilir olduğunun göstergesidir.

“Эжик, көзнек чоқ үйчекте, толдура паллар өсчалар.” (Ejik, közneк çoқ üyçekte, toldura pallar öşçalar.) “*Kapısı, penceresi olmayan küçük evde birçok çocuk yetişir.*” [Ағүрсүм (ağürsüm) / Salatalık.] Bu bilmece muhtemelen Rusçadan “Без окон, без дверей полна горница людей/детей.” birebir çeviridir.

“Алып ағаш пажында, алтын көөк одурча.” (Alıp ağaş pajında, altın köök odurça)

“*Ulu ağacın tepesinde altın kuş oturur.*” [Торум (torum) / Çam kozalağı.]

Bitkilerle ilgili bilmecelerin arasında çok olmasa da manzum olanları görmek mümkündür.

İki dizeden oluşan bilmeceler

Genellikle bilmecelerde bitkilerin en belirgin özellikleri dile getirilmektedir.

Тепсем - тептегелеш (Tepsem –teptegeleş)

Алыб-алзам - аппағаш. (Alıb-alzam – appağaş)

“*Tepsem yusuvarlak, (elime) alsam bembeyaz.*” [Пестинь тазылы (pestinь tazılı) / Zambak kökü.]

Bazı bilmecelerde bitkiler taşıdıkları özelliklerden dolayı cansız ya da canlı varlıklara benzetilir.

Эм чара – чарылча (Em çara – çarılça)

Эбире мунчук урулча. (Ebire munçuk urulça)

“*Ev ikiye yarılmış, etrafa boncuklar saçılmış*” [Мырчак (mırçak) / Bezelye.] Bezelye taneleri yuvarlak olduğundan boncuğa benzetilir.

Шошқачак чатча (Şoşqaçak çatça)

Писпе чажынып ойнапча. (Pispe çajınır oynapça)

“*Küçük domuzçuk yatıyor, bizimle saklambaç oynuyor.*” [Ағурсум (ağursum) / Salatalık.] Salatalık tombul olması nedeniyle küçük domuza benzetilir. Salatalığı bulmak için yaprakları kaldırıp aramak gerektiğinden “saklambaç” kelimesi bilmecede kullanılmıştır. Burada bitkinin yetişme özelliği ön plana çıkmaktadır.

Üç dizeden oluşan bilmeceler

Tespit edilen bir bilmecedeki dizeler kendi aralarında kafiyelidir. Fakat “trilogiya (üçleme) bilmecelerinden” değildir. Çünkü bilmecenin tek bir cevabı mevcuttur. Bilmecede canlı bir varlığa ait özellikler, bitkinin yetişme yeri ve en belirgin özelliği dile getirilmektedir.

Қарақтап писти көрча (Қарақтап pisti көрча)

Өлең аразында өсча (Öleñ arazında öşça)

Мурчуқтап қызар көйча. (Munçuқтап қызар көйча)

“*Gözleri bizi görür, otlar arasında büyür, kırmızı boncuk gibi yanar*” [Чер честеги (çer çestegi) / Yabani çilek.]

Doğa, Doğa Olayları ve Gök Cisimleri ile İlgili Bilmeceler

İnsanlar her zaman doğa ile iç içe yaşadığından doğa ve doğa olayları ile ilgili bilmecelerin sayısı biraz daha fazladır. Bilmecelerde Şor Türklerinin hayatında sıkça rastlanan doğa olayları hakkında bilgi bulabilmekteyiz. Mesela, “Азақ-қолы чоқ, чайқап силгипча парчазын.” (Azak-koli çok, çaykap silgirça parçazın) “*Ayağı eli yok, ama her şeyi sallandırır.*” [Салғын (salgın) / Rüzgâr.] Doğa olayına insana ait özellikler verilmekte hatta canlı bir varlığın yapabileceği eylemler yakıştırılmaktadır: “Чатты-чатты чулатқа чүтүрдү.” (Çattı-çattı çulatқа çügürdü.) “*Yattı yattı, nebri koştı.*” [Қар (қар) / Kar.] Bir başka bilmecede ateşin kırmızı olması ve hızla yayılması kırmızı elbise giymiş genç bir kıza benzetilmektedir. “Кызыл күйнектиг кызычақ, кыр ажыра чүтүрча.” (Kızıl küynektig kıızıçaқ kır ajıra çügürça.) “*Kızıl elbiseli kızcağız dağa doğru koşar.*” [Өрт (ört) / Ateş (kuru otların yanması).]

Doğa ile ilgili bilmeceler de insanın beyninde belirli çağrışımlar uyandırmaktadır. Mesela: “Қазың аралап пазыңнаштығ чол.” (Қазың аралар пазыңнаштығ чол.) “*Ақағашлары аралайып парlayan yol.*” [Ай чарығы суғда (ay çarığı suğda) / Yakamoz.] “Көк муста пуғдай чайыл-партыр.” (Kök musta puğday çayıл-partır.) “*Mavi buğda buğday saçılmış.*” [Тегри, чылытыстар (tegrı, çiltıstar) / Gökyüzü, yıldızlar.] veya “Эм эбире терпегештер.” (Em ebire terpegeşter.) “*Evin etrafında halkacıklar.*” [Шурлақ (şurdaқ) / Damllalar.] Ay ile ilgili bilmecede ise insanda kolay çağrışım yapabilecek bir nesneye (yarım ekmeğe) benzetilmektedir: “Эм үстүнде чардык қалап чатча.” (Em üstünde çardıқ қалаş çatça.) “*Ev üstünde yarım ekmek durur.*” [Чардык ай (çardıқ ay) / Yarımay.]

Doğa ile ilgili bazı bilmecelerin birden fazla cevabı olabilir. Bu nedenle tek cümleden oluşan bilmecelerde cümlemin ilk kısmında birinci cevap, ikinci kısmında ikinci cevap gizlenmektedir. Ayrıca doğa olayları ve gök cisimleri için metaforik ifadeler göze çarpmaktadır. Mesela: “Кедертін келген кедей оол, кеден оорлап парыбыстыр.” (Kedertın kelgen kedey ool, keden oorlap parıbıstır.) “*Uzaktan gelen yalnız oğlan keten (kumas) çalıp gımiştir.*” [Күн, қар (kün. қар) / Güneş, kar.] Sonraki iki bilmecede ise rüzgâr hana / büyük beye, ağaçlar ise halka benzetilmektedir: “Қааннаң қат келди, қалық аға папқойча.” (Қаанпап қат келди, қалық аға папқойча.) “*Han'dan mektup geldi, halk önünde eğiliyor.*” [Салғын, ағаштар (salgın, ağaştar) / Rüzgâr, ağaçlar.] “Улуғ пий келча, қалық-чон аға пажырча.” (Uluğ piy kelça, қалық-чон аға пажырча.) “*Büyük bey gelir, halk onun önünde eğilir.*” [Салғын, ағаштар (salgın, ağaştar) / Rüzgâr, ağaçlar.]

Üç dizeden oluşan bilmeceler

Üç dizeden oluşan bilmecelerin arasında üç doğru cevabı bulmak gerektiren trilogiya (üçleme) bilmeceleri görmek mümkündür. Her dizede doğru bir cevap hakkında bilgi bulunmaktadır. Ayrıca dizeler kendi aralarında kafiyelidir.

Прези параң айтча (Prezi paraң aytça)

Прези чадаң айтча (Prezi çadaң aytça)

Прези тураң айтча. (Prezi turaң aytça)

“*Birisi “gidelim” der, birisi “yatalım” der, birisi “kalkealım” der.*” [Суғ, тап, көбүк (suğ, taş, köbük) / Su, taş, köpük.]

Şor bilmecelerinde “Bu ne?” sorusuyla başlayan tek bir bilmeceye rastlanmıştır.

По ноо? Пурнада чылытырақ (Po noo? Purnada çıltıraқ)

Соонда нызырақ (Soonda nızıraқ)

Анан шурлақ. (Anan şurlaқ)

“*Bu ne? Önce parılıt, sonra gürlütü, ondan sonra ise şırlıtı.*” [Чажын, кузреш, нагбур (çajın, küzreş, nagbur) / Şimşek, gök gürlütüsü, yağmur.]

Üç dizeden oluşan bilmecelerin arsında tek doğru cevabı olan bilmeceler görmek de mümkündür. Böyle bilmecelerde her dizede sorulan nesnenin en belirgin özellikleri dile getirilmekte ve aynı zamanda insanın beyninde çağrışım yapabilecek yanlış cevaplar elenmektedir.

От эбес- көйча (Ot ebes- köyça)

Қанаттар чоқ-учукча (Қанаттар çok-uçukça)

Азақтар чоқ чүгүрча. (Azaktar çok çügürça)

“Ateş değil ama yanar, kanatları yok ama uçar, ayakları yok ama koşar.” [Күн (Kün) / Güneş]

Dört dizeden oluşan bilmeceler

Doğa olaylarıyla ilgili bilmeceler arasında dört dizeden oluşanları görmek de mümkündür. Dizeler kendi aralarında (abab) modeline göre kafiyelidir. Bu tür bilmecelerin tek cevabı vardır ve her dizede sorulan kavramın belirgin özellikleri dile getirilir.

Чышта, қайалар аразында (Çışta, kayalar arazında)

Қайдығ-да небе чатча (Қaydıғ-da nebe çatça)

Кем-да чооктағанда (Kem-da çooktağanda)

Ол небе нандырча. (Ol nebe nandırça)

“Ormanda, kayalar arasında yaşıyor, biri konuştuğunda geri dönüyor (tekrarlıyor).” [Нағланыш (nağlanış) / Yankı.]

Dört dizeden oluşan bilmecelerde (aaaa) şeklinde kafiye görmek mümkündür.

Қышқыда чылытча (Қışkıda çilitça)

Часқыда қайылча (çaskıda kayılça)

Чайғыда чидирча (çayğıda çidirça)

Күскүде тирилча. (küsküde tirilça)

“Kışın ısıtır, ilkbaharda erir, yazın kaybolur, sonbaharda canlanır.” [Қар (қar) / Kar.]

Şor Türklerinin bilmecelerinde “Hakasya” özel isminin kullanıldığı tek bir bilmeceye rastlanmıştır.

Сағайдаң келген сар-адым (Sağaydañ kelgen sar-adım)

Саққа туруп, таң атты (Saққа turup tañ attı)

Аны көрген чақшылар (Anı körgen çaqşılar)

Теңе туруп, таң атты. (Teñe turup tañ attı)

“Sağay (topraklarından/ Hakasya’dan) gelen sarı atım uyumadan sababladı, onu gören iyi insanlar uyumadan sababladı.” [Ай, чылытстар (ay, çiltıstar) / Ay, yıldızlar.] Görüldüğü gibi bilmecenin birden fazla doğru cevabı bulunabilmektedir.

Hayat ve Hayattaki Nesnelere İlgili Bilmeceler

Şor Türklerinin günlük hayatlarında çok fazla kullanılan nesnelere bilmecelere yansımıştır. Dolayısıyla bu tür bilmeceler aracılığıyla Şor Türklerinin hayat tarzları ile ilgili bilgilere ulaşılabılır. Bu tür bilmeceler doğru cevabı bulmak açısından en kolay bilmecelerdir. Çünkü bilmecelerde sorulan nesnelere her gün insanların gözlerinin önünde bulunduğu için kolayca çağrışım yapılabilir.

Bu tür bilmeceler Şor Türklerinin uğraşları ile ilgili bilgiler içermektedirler. “Тепсем - тебир, одурзам - оймақ.” (Tepsem - tebir, odurzam - oymaq) *“Vursam demir, otursam çukur.”* [Эзер (ezer) / Eyer.] Nesne canlı bir varlığa benzetilebilir: “Қарға шөкпес, ағаш адым.” (Qarğa şökpes ağaş adım.) *“Karda batmayan ağaç atım.”* [Пышқақ шаназы (pışqaқ şanazy) / At derisiyle kaplı avcı kayağı.] “Ийги қас тегриге көре парчалар.” (İygi қas tegrige köre parçalar.) *“İki kaş gökyüzüne baka baka gidiyorlar.”* [Шана паптары (şana paştarı) / Kayağın baş kısmı.]

Ev eşyaları da Şor bilmecelerinde sorulmuştur. Bu tür bilmecelerde nesnelere insanlara benzetildiği göze çarpmaktadır. Mesela: “Ийги тас өреккен, пит көрүшчалар.” (İygi tas örekken, pit körüşçalar.) *“İki kel yaşlı nine (birbirinin kafasında) bit arıyorlar.”* [Ийги орунның ула паптары (iygi орунның ула paştarı) / İki sandalyenin yan yana gelen kenarları.] “Парақ шаптығ қызычақ, эм иштінде чүтүр чөрча.” (Paraқ şaştıғ kıızıçaқ, em iştinde çügür çörça.) *“Dağınк saçlı kax evin içinde koşup durur.”* [Сыйбаш (sıybaş) / Süpürge.] “Ийги қарға тунчуқтарырма өзере қабышчалар.” (İygi қarğa tunçuқтарınрма өзере

қабışчалар.) “*İki karga gagalarıyla kendi aralarında karpışıyorlar (birbirini tutmaya çalışıyorlar).*” [ҚЫПТЫ (kıptı) / Makas.] “Эм иштінде қыс чүгүре-чүгүре келгени қорсақтығ пол-парды.” (Em işinde kıs çügüre-çügüre kelgeni qorsaqtıg pol-pardı.) “*Evin içinde kız koştu koştu, hamile kaldı.*” [Иик (iik) / İğ.] “Эмде пир небе чөр-чөр, чат-салча.” (Emde pir nebe çör-çör çat-salça.) “*Ende bir şey gezer gezer, (sonra) yatar.*” [Сыйбаш (sıybaş) / Süpürge]. “Ийги карындаш суға шомнарға энипчалар.” (İygi karındaş suğa şomnarğa enipçalar.) “*İki kardeş suya yıkanmaya indiler.*” [Педирлер (pedirler) / Kovalar.] “Пеш қарындаш пир түрбеде одурча.” (Peş karındaş pir türbede odurça.) “*Beş kardeş bir hapiste oturuyor.*” [Азақ падырбаштары, өдүк (azaq padırbaşları, ödük) / Ayak parmakları, çizme.] “Төрт қарындаш пир пөрүк кезиниң турчалар.” (Dört karındaş pir pörük kezinip turçalar.) “*Dört kardeş bir şapka takıp duruyor.*” [Стол (stol) / Masa.]

Şor билмелері арасында cansız nesnelер canlı varlık olarak tasvir edilmektedir. “Чыпта апшый понмыстыр.” (Çıpta arşıy ponmıstır.) “*Ormanda ayı kendini asmış.*” [Топчу (topçu) / Düğme.] “Энези мүрең, палазы марапча.” (Enezi müreң, palazı marapça.) “*Anası mööliyor, yavrusu meliyor.*” [Тербен (terben) / Değirmen taşı].

Вазі Şor билмелерінің доғру cevabını bulabilmek için insanın çok iyi gözlem yapması gerekmektedir. “Иштінде - күйнектиг, таптында - чылаш.” (İşinde küynektig, taştında çıлаş.) “*İçinde gömlekleli, dışında çiplak.*” [Свечин (sveçin) / Mum.] Mumun içindeki ip ile gömlek arasında bağlantı kurulmaktadır. Sonraki билмелерде де aynı durum söz konusudur: “Ағаш ағашты шапча.” (Ağaş ağaştı şapça.) “*Ağaç ağaca vuruyor (dövüyor).*” [Топағаш (topağaş) / Tokmak (son baharda çamların gövdesine vurup kozalakları yere düşürmek için kullanılan.)] “Өлиғ небе аара-пеере чөр, тиріғ небени ақкелча.” (Öliğ nebe aara-peere çör, tirig nebени aқkelça.) “*Ölü şey bir oraya bir buraya gider gelir, canlı bir şey alıp getirir.*” [Тарақ, бит / Tarak, bit.] “Сениң тижің ақ па, мениң тижим ақ па?” (Senin tijin aқ pa, meniñ tijim aқ pa?) “*Senin dışın beyaz mı, benim dışım beyaz mı?*” [Чылаңмаш (çılaңmaş) / Deniz kabuğu.]

İki dizeden oluşаn билмелер

İki dizeden oluşаn билмелерде iç kafiye ve tekrarlar göze çarpmaktadır.

Парза-парза - турбас адым (Parza parza - turbas adım)

Талған перзе - чиибес адым. (Talğаn perze - çibes adım)

“*Gitse gitse (gittiğinde) durmaz (yorulmaz) atım, Talkan verse yemez atım.*” [Пышқак шаназы (pışkaқ şanazı) / At derisiyle kaplı avcı kaуағı.]

Парза-парза - чолу чоқ (Parza parza - çolu çoқ)

Кессе-кессе - қаны чоқ. (Kesse kesse қanı çoқ)

“*Gitse gitse (gittiğinde) izi yok kesse kesse (kestiğinde) kanı yok.*” [Кебе (kebe) / Kaуık.]

Ықча-ықча чолы чоқ (Ықча-ықча çoli çoқ)

Кесча-кесча қаны чоқ. (Kesça-kesça қanı çoқ)

“*Yürür yürür izi yok, keser keser kanı yok.*” [Кебе, кубу, суг / (kebe, kubu, sug) / Kaуık, kürek, su.]

Турбыссам - тегри чедерим (Turbıssam – tegri çederim)

Чадыбыссам - көлетким чоқ. (Çadıbıssam – köletkim çoқ)

“*Ayağa kalksam gökyüzüne ulaşırım, yatsam gölgem yok.*” [Чол (çol) / Yol.]

Тек сүмледен oluşаn билмелердеки gibi cansız varlıklar canlı varlıkların vasıflarıyla sorulur.

Ийги күчүн урунушчалар (İygi küçün urunuşçalar)

Қалық муңма қырылчалар. (Қалық muңma қırılçalar)

“*İki dev vurur, balk (binlerce) kırılır.*” [Тербен (terben) / Değirmen.]

Таш азақтығ (Taş azaktıg)

Ағаш пөрүктіг. (Ağaş pörüktig)

“Taş ayaklı, ağaç başlı.” [АҒ (ağ) / ağ (balıkçı ağı).]

Позы - суғда (Pozi – suğda)

Күзүрүҗы - тағда. (Kuzuruğı – tağda)

“Kendisi suda, кыруғи дағда.” [Омаш (omaş) / Maşrapa.]

Сөөк – күзүрүқтыҗ (Söök - kuzuruqtıg)

Көксү сағаллыҗ. (Köksü sağallıg)

“Kemik кыруклу, göğsü sakallı.” [Гипш шөткези (tiş şötkezi) / Diş fırçası.]

Төрт азақтыҗ - чөр полбанча (Tört azaktıg - çör polbança)

Көксү пар - пирда чатпанча. (Köksü par pirda çatpança)

“Dört ayaklı, ama yürüyemez, göğsü var ama hiç yatmaz.” [Такчак (takçak) / Masa.]

Улағабас – розу шаптырча (Ulğabas- rozu şaptırça)

Черге учук аттырча. (Çerge uçuk attırça)

“Ağlamaz, kendisine vurursan, yere düşerse zıplar.” [Мечик (meçik) / Top.]

Şor bilmecelerinde yansıma kelimelerin sıkça kullanıldığı görülmektedir.

Шабынча-шабынча (Şabınça-şabınça)

Учуғиш полбанча. (Uçuğur polbança)

“Çarpıyor çarpıyor (kanatları), ama uçamıyor.” [Сағын тербен (salgın terben) / Yel değirmeni.]

Қая соону қалтыр-қалтыр (Қая soonu қалтыр-қалтыр)

Қайыш чүғени чалтыр-чалтыр. (Қайыш çüғeni çaltır-çaltır)

“Kayanın arkasında tir tir titiyor, deri dizgin pırl pırl (parılıyor).” [Қам түйрө (kam tüürü) / Şaman davulu.]

Қас - қаңрады (Қаз қаңрадı)

Палларын - чыылды. (palların çıldı)

“Kaz ses çıkardı (gakladı), yavrularını topladı.” [Шаң (şan) / Çan.]

Üç, dört ve beş dizeden oluşan bilmeceler

Üç, dört ve beş dizeden oluşan sadece birer tane bilmeceye rastlanmıştır. Üç dizeden oluşan bilmecede de nesnenin özellikleri yansıma kelimeler aracılığıyla verilmektedir.

Шар шарлапча (Şar şarlarça)

Шур шурлапча (Şur şurlarça)

Позу эбире пурулча. (Pozi ebire purulça)

“Şırl şırlıdar, şur şurıldar, kendi etrafında döner.” [Тербен (terben) / Değirmen.]

Dört dizeden oluşan bilmece ise tekrarların sıkça kullanılmasıyla dikkat çekmektedir. Dizeler arasındaki kafiyе (aaba) şeklindedir ve bütün dizelerde hece sayısı eşittir (7 hece). Bu bakımdan Türkiye Türkçesindeki manilere benzemektedir.

Пилдим, пилдим, пилегчи (Pildim pildim pilegçi)

Пилеб-алдым, пилигчи (Pileb-aldım piligçi)

Тоғус аттың терезин (Toğuz attıñ terezin)

Толғаб-алдым, пилегчи. (Tolğab-aldım pilegçi)

“Bildim bildim bilgili, bildim bilgili, dokuz atın derisini, doladım bilgili.” [Тужак (tujaq) / Atların ayaklarını bağlamak için kullanılan ip.]

Beş dizeden oluşan bilmecede ise ilk iki dizede cansız bir varlığa ait vasıflar dile getirildiği için cevabın bir nesne olduğu anlaşılmaktadır. Bilmecenin kafiye düzeni (aabbb) şeklindedir. Dizelerdeki hece sayısı farklıdır.

Азақ чоқ чорча (Azak çok çörça)

Ақсы чоқ айтперча (Aqsı çok aytperça)

Қачан узурға (Qaçan uzurğa)

Қачан турарға (Qaçan turarğa)

Қачан ишти пажарға. (Qaçan işti pajarğa)

“Ayağı yok, ama yürür. Ağzı yok ama ne zaman uyumaya, ne zaman kalkmaya, ne zaman çalışmaya başlamak gerektiğini söyler.” [Час (čas) / saat.]

İnsan ve İnsanlar ile İlgili Bilmeceler

İnsan da Şor bilmecelerinin konuları arasındadır. Bu bilmecelerde insanların cansız varlıklar aracılığıyla sorulduğu göze çarpmaktadır. Sorulan şey insanın karakteriyle ilgili olabilmektedir. “Көдежи қайна-қайна, үле-берди.” (Ködeji қауна-қауна үле-berdi) “*Çömlek kaynaya kaynaya taşverdi.*” [Пақтанчық (paqtançık) / Övünen kimse.]

Bilmecelerde Şor Türklerinin sosyal hayatları hakkında bilgi bulabilmekteyiz. Eskiden sıkça yaşanan bir gelenek şu bilmecede sorulmaktadır: “Таң алдында сарығ тақчағажым чит-парды.” (Tañ aldında sarığ taqçağajım çit-pardı.) “*Güneş doğmadan sarı oturduğum yok oldu.*” [Қыс кижиге оорлабыстылар (kıs kijige oorlabistılar) / Kız kaçırma.]

İnsan ile ilgili bilmecelerin arasında manzum olanlara da rastlanır. Tespit edilen bilmeceler iki ve üç dizeden oluşmaktadır. İki dizeden oluşan bilmece kafiyelidir.

Сыйық-сайық шанағаштығ (Sıyık-sayıq şanağastığ)

Ас-чарымче азығаштығ. (As-çarımçe azığastığ)

“Gırcırdayan küçük kızaklı, az yarım yemekli (azıucuk yemek).” [Пежиктеги палачак (pejiktegi palaçak) / Beşikte çocuk.]

Üç dizeden oluşan bilmece ise Trilogiya (üçleme) bilmecelerinden ve “kem?” (kim) diye başlamaktadır. Bu durum cevabın canlı varlık olduğunun göstergesidir.

Кем чөрча? Эртең төрт азақтығ (Kem çörça? Erten dört azaktığ)

Күндүс - ийги (Kündüs – iygi)

Иирде - үш. (İirde – üş)

“Kim yürüyor? Sabah dört ayaklı, gündüz iki ayaklı, akşam ise üç ayaklı.” [Кичиг пала, оғлан, ашшы (kiçig pala, oğlan, arşıy) / Küçük çocuk, oğlan, yaşlı adam.]

İnsanlarla ilgili bilmeceleri kendi aralarında alt gruplara ayırmak mümkündür:

Organlarla ilgili olanlar

İnsan organları ile ilgili bilmecelerde akrabalık terimleri kullanılmaktadır. “Ийги қарындаш по чашка көрүшпенчалар.” (İygi qarındaş po çaşka körüşpençalar.) “*İki kardeş bu yaşlarına kadar hiç görüşmemişler.*” [Қарақтар (qaraqtar) / Gözler.] “Ийги қарындаш чол кежире чатчалар, өзере көрүшпенчалар.” (İygi qarındaş çol kejire çatçalar, өзере көрüşpençalar.) “*İki kardeş karşılıklı yol kenarında oturuyorlar, ama görüşemiyorlar.*” [Қарақтар (qaraktar) / Gözler.] Bazı bilmeceler ise insanı mantıklı düşünmeye zorlamaktadır. “Меең ақсымда парчында ажырбанчам мен пирда.” (Meeñ aqsımda parçında azırbançam men pirda.) “*Her zaman benim ağzımda, ama yutamam onu hiçbir defa.*” [Тил (til) / Dil.] Organlarla ilgili bilmecelerde sorulanlar doğadaki nesnelere benzetilmektedir. “Ойук черде одус қалығ сарғай.”

(Oyuk çerde odus қалығ сарғай.) “*Oyuk yerde otuz katı (sert) beyaz çiçek.*” [Тиштер ақсында (tişter aqsında) / Ağızdaki dişler.]

Organlarla ilgili manzum bilmeceler de mevcuttur. Tespit edilen bilmeceler iki ve dört mısradan oluşmaktadır. İki dizeden oluşanlar kendi aralarında kafiyeli, hatta iç kafiyeye de rastlanabilmektedir.

Тутсам - тудамә четпес (Tutsam – tudama çetpes)

Салзам - чер-суға сынмас. (Salzam - çer-suğa sınmas)

“*Tutsam, bir avuç olmaz bıraksam, yere suya sığmaz.*” [Қарақ (қарақ) / Göz.]

Одус ийги тарслатқан (Odus iygi tarlatқан)

Чағыс - позу пурулған. (Çağıs pozu purulğan)

“*Otuz iki harman döver, bir tanesi kendi etrafında döner*” [Тиштер, тил (tişter, til) / Dişler, dil.]

Dört dizeden oluşan bilmecenin kafiyesi (aabb) şeklindedir. Bu bilmecede gözler “kardeş” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Анда - мында шабылған (Anda mında şabilğan)

Ийги қарындаш чатқан (İygi қарындаш çatқан)

Күндүс чөрүп иштепча (Kündüs çörüp iştepça)

Қараазын уйғу тилепча. (Қараазын uyğu tilepça)

“*Oraya buraya koşan iki kardeş yaşar, gündüz gidip çalşır, gece uyumak ister.*” [Қарақтар (қарақтар) / Gözler.]

Giyisilerle ilgili olanlar

Giyisilerle ilgili bilmecelerin sayısı fazla değildir. Bu tür bilmecelerin cevaplarına mantık yürüterek kolayca ulaşılabılır. “Пеш шуланға пир ле ежик.” (Peş şulanga pir le ejik.) “*Beş kilere sadece bir kapı.*” [Перчатке (perçatke) / Eldiven.]

Giyisilerle ilgili üç dizeden oluşan bilmece de tespit edilmiştir. Tespit edilen bilmecenin sadece bir doğru cevabı mevcuttur. Dizeler kendi aralarında kafiyelidir:

Пир ежикке кирча (Pir ejikke kirça)

Ўш тежиктең шықча (Üş tejikteñ şıqça)

Позу анда чат қалча. (Pozu anda çat қалча)

“*Bir kapıdan girer, üç kapıdan çıkar, kendisi içinde kalır.*” [Күнек (künek) / Gömlek.]

Ev ve ev ile ilgili olanlar

Ev ve ev eşyaları da Şor bilmecelerinde sorulmaktadır. Bu tür bilmecelerin sayısı fazla değildir. Aralarında hem mensur hem de manzum olan bilmeceler bulunmaktadır. “Ийги қарындаш өзере көрүшчалар, пирде қатыш полбанчалар.” (İygi қарындаш өзере көрüşçalar, pirge қатыш polbaңçalar.) “*İki kardeş birbirini görür, ama bir türlü kavuşamaz.*” [Паталокпе салтым (patalokpe saltım) / Tavan ile taban.]

İki ve üç dizeden oluşan manzum bilmeceler de vardır.

Аара - алта, пеере - алта (Aara - alta, peere - alta)

Ортазында - ағаш тақта. (Ortazında - ağaş taқта)

“*Oraya atla, buraya atla ortasında ağaçtan tabta.*” [Позаға (pozağa) / Kapı eşiği.]

Узун ағаш ужуп-парды (Uzun ağaş ujuр-pardı)

Ула тебир чабып-парды. (Ula tebir çabıp-pardı)

“*Uzun ağaç uçıverdi, demir onu kapattı.*” [Турба, түдүн (turba, tüdün) / Baca, duman.]

Күндүс - азылып шабышча (Kündüs azılır şabışça)

Қараағызын - ойуққа кир-парча. (Қараағызın ойуққа кир-парча)

“*Gündüz asılır sallanır, gece bir deliğe girer.*” [Teek (teek) / Карı kancası.]

Üç dizeden oluşan bilmeceler kendi aralarında kafiyelidir. Fakat dizelerdeki hece sayısı farklı olabilmektedir.

Анара тепсеп-салған чер (Anara tepsen-salğan çer)

Мынара тепсеп-салған чер (Mınara tepsep-salğan çer)

Ортазында олоқ тебир ошқаш Айға чер. (Ortazında oloқ tebir oşқаş ayға чер)

“*Oraya adım atsan basılmış yer (birçok kişinin bastığı) buraya adım atsan basılmış yer, ortasında aya benzer demir yer.*” [Паққыш (paққыш) / Evin girişindeki basamak.]

Ийги турча (İygi turca)

Ийги чатча (İygi çatça)

Пежинчи чөр сарнапча. (Pejinçi çör sarnapça)

“*İkisi durur, ikisi yatar, beşinci şarkı söyler.*” [Эркенер, эжик (erkenner, ejik) / Карı kasası (eşik).]

Аара - тақ (Aara tak)

Пеере - тақ (Perece tak)

Ортазында - тебир тақ. (Ortazında tebir tak)

“*Orası yıpranmış, burası yıpranmış, ortasında yıpranmış demir.*” [Эжик теги (ejik tegi) / Карı kilidi].

Mutfak ile ilgili olanlar

Mutfak ile ilgili bilmecelerde Şor Türklerinin günlük hayatlarında kullandıkları mutfak eşyaları hakkında bilgi bulabilmekteyiz. “Төжү оюқ өреккен төрге айлана одурча.” (Töjü oyuk örekken, töрге aylana odurça.) “*Göğsü oyuk yaşlı nine evin başköşesinde oturur.*” [Қазақ кебегези (kazak kebegezi) / Rus fırını.] Bu bilmece Şor Türklerinin Rus kültüründen etkilendiğini göstermektedir. Rus fırını muhtemelen büyüklüğü açısından bir sonraki bilmecede bir ata benzetilmektedir. “Көлетки чоқ пос пей.” (Köletki çоқ pos пей.) “*Gölgesi olmayan gebe at.*” [Кебере (kebege) / Fırın.] Şor Türkleri çayı semaverde demlemektedir. Bu nedenle semaver mutfak eşyaları arasında önemli yere sahiptir. “Сенекте кен қысчағаш одуруп сарнапча.” (Senekte ken kıсчағаш odurup sarnapça.) “*Verandada güzel kızcağz oturup şarkı söylüyor.*” [Сановар (sanovar) / Semaver.]

Yemekler ile ilgili olanlar

Yemeklerle ilgili bilmecelerin sayısı azdır. Tespit edilen bilmecelerde yiyecekler insanlar için kullanılan kavramlar aracılığıyla sorulmaktadır. “Испешкеге илинмес печем.” (İspeşkege ilinmes peçem.) “*Askya asılmaz (ablam).*” [Ныбыртқа (nıbırtқа) / Yumurta.] “Азағы чоқ өреккен кебеге үстүнге шық полбанча.” (Azağı çоқ örekken kebege üstünge şıқ polbança.) “*Ayağı olmayan yaşlı nine fırının üstüne çıkmıyor.*” [кувашне (Kuvaşne) / Mayalı hamur.]

Zaman Kavramlarıyla İlgili Bilmeceler

Zaman insanoglu için çok önemli bir kavramdır. Şor bilmeceleri arasında zaman ölçüleri ile ilgili bilmeceler mevcuttur. “Четти эр қарындаш, пир чаштығ, парчазы пашқа- пашқа аттығ адалча.” (Çetti er qarındaş, pır çаштығ, parçazı paşқа- paşқа attıғ adalça.) “*Yedi erkek kardeş, yaşular, hepsi farklı ad taşır.*” [Неден куннери (nedlen künneri) / Haftanın günleri.] “Он ийги қарындаш сооңнаш сүрүшчалар, өс-постары қошташ полбанчалар.” (On iygi qarındaş sooңnaş sürüşчалар, ös-postarı қошташ polbanчалар.) “*On iki kardeş birbirinin peşinden yürüyor, ama birbirlerine ulaşamıyorlar, yetişemiyorlar.*” [Айлар (aylar) / Aylar.]

Zaman kavramıyla ilgili beş dizeden oluşan bir bilmece de tespit edilmiştir. Zaman dilimleri için insanlarla ilgili kavramlar kullanılmıştır. Son iki dize kendi arasında kafiyelidir.

Аймақчы чыл сайа келча (Аймақчы чыл сайа келча)

Прези- кыр (Preezi-қır)

Ийгинчи- чаш оғлан (İyginçi - çaş oğlan)

Аттып чөрча ўжўнчи (Аттыр çörça üjünçi)

Найла улғақы- төртўнчи. (Nayla ulğaqçı- törtünçi)

“Her sene misafir gelir: Birinci beyaz saçlı, ikinci genç oğlan, üçüncü, ağlar durur dördüncü.” [ЧЫЛА темнери (çıl temneri) / Mevsimler.]

Küçük Ses ve Kelime Değişiklikleriyle Tekrarı Olan Bilmeceler

Aşağıdaki bilmeceler farklı kaynaklarda küçük ses ve kelime değişiklikleriyle yer almaktadır. Bu bilmecelerin cevapları ise benzerleriyle aynıdır.

“Әм үстүнде чардык ийтпек чатча.” (Em üstünde çardık iytpек çatça.) “Ev üstünde yarım ekmek duruyor.” [Чардык ай (çardık ay) / Yarım ay.]

“Челбир печем алга парча, толгай мунчук тогула калча.” (Çelbir peçem alga parça, tolgay munçuk togula kalça.) “Dağınk saçlı ileri gider, yuvarlak boncuk dökülür.” [Кой (koy) / Koyun.]

“Қыйыр ағашқа қар чуқпас.” (Қыыр ағашқа қар чуқпас.) “Eğri ağaçta kar durmaz (kalmaz).” [Myyc (müüs) / Boynuz.]

“Сүгда муңма, ақ черде- пир ле.” (Sugda muңma, aқ çerde pir le.) “Suda binlerce, ak yerde sadece bir.” [Ат кузуругу (at kuzurugu) / At kuuruğu.]

“Кызыл сундуғаш иштінде тамнығ қалажак полар.” (Kızıl sunduğaş iştinde tamnyğ қалажак polar.) “Kırmızı sandık içinde lezzetli yuvarlak ekme var.” [Кузук (kuzuk) / Çam fıstığı.]

“Көк муста пуғдай таштал партыр.” (Kök musta puğday taşтал partır.) “Mavi buзда buğday taneleri saçılmış.” [Чылатыз (çıltız) / Yıldız.]

“Төрт қарындашқа пир пөрүк.” (Tört қарындашқа pir pörük.) “Dört kardeşе bir şapka.” [Терги (tergi) / Masa.]

Sonuç

Bilmeceler ulusların sözlü geleneği olarak daima var olmuş ve nesilden nesle aktarılacak yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren halk edebiyatı türleri arasında yer almışlardır. Zaman içinde bilmecelerin işlevleri de değişime uğramıştır. Günümüzde bilmeceler genellikle çocukları eğlendirmek amacıyla sorulmaktadır. Ayrıca bilmeceler bir ulusun uzun süre içinde gelişen manevî değerlerini korumakta ve genel anlamda dünyayı algılayışını yansıtmaktadır. Bilmecelerin temelini ise o ulusun kültürüne ait özellikleri ve mantalitesini kapsayan hayat felsefesi oluşturmaktadır. Çünkü her ulus dünyayı kendince algılar ve böylece ulusun hayat tecrübesi ortaya çıkar.

Tespit edebildiğimiz Şor bilmecelerinin çoğu nesirdir. Aralarında basit kurallı cümle, sıralı cümle, birleşik ve şartlı cümleler görmek mümkündür. Şor bilmeceleri arasında iki soru cümlesinden oluşanlar da vardır. Şor bilmeceleri arasında manzum bilmeceler de bulunmaktadır. İki ila beş dizeden oluşan bilmeceleri görmek mümkündür. Üç dizeden oluşan ve üç doğru cevap bulunduran “Trilogiya (üçleme)” bilmeceleri de ilgi çekicidir.

Her bilmecede sorulan kavram belirli benzetmeler ya da benzetilen nesneyle ortak özellikleri aracılığıyla sorulmaktadır. Böylece Şor bilmecelerinde cansız varlıklar canlıymış gibi gösterilir. Ayrıca sorulan nesnenin canlı olduğunu göstermek amacıyla hayvanlar için akrabalık terimlerinin kullanılması da göze çarpmaktadır. Bu nedenle Şor bilmecelerinde sıkça metafor ve kinaye gibi söz sanatlarına başvurulmaktadır. Fakat çoğu bilmecede sorulan nesnenin en belirgin özelliği ön plana çıkmaktadır. Böylece bilmeceler sorulduğunda insanın beyninde kolay çağrışımlar oluşur ve bilmecenin cevabı kolaylıkla bulunur.

Şor bilmecelerinin söz varlığı Şor Türklerinin dünya algısı, günlük hayatı ve kültür değerleri ile ilgilidir. Bilmecelerde sıkça yansıma kelimeler, ikilemeler, manzum bilmecelerde ise iç kafiye görülür. Şor Türklerinin kullandıkları isimler genellikle Rus isimleridir. Muhtemelen bu yüzden Şor bilmecelerinde insan

adları görülmemektedir. Sadece “Sagay (Hakas)” adı yer adı olarak bilmecelerde bulunmaktadır. Şor Türkleri Rus kültürüne maruz kaldıkları için eski dinleri ile ilgili bilmecelerin sayısı oldukça azdır. Aralarında hem Şamanizm hem de Hıristiyanlıkla ilgili olanları görmek mümkündür. Bazı bilmeceler ise Rusçadan uyarlanmış tercümelerdir. Bu durum Rus kültürünün Şor Türkleri üzerindeki etkisinin bir göstergesidir.

Etik Beyan

“Şor Türklerinin Bilmeceleri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Kaynakça

- Aça, M. (2013). Tıva Bilmeceleri. *Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri Saim Sakaoğlu Armağanı* (Edt: M. Ergun). Ankara: TKAE Yay. ss. 121-139.
- Akalın, Ş. H. (1995). *Şor Sözlüğü*. Adana: Türkoloji Araştırmaları.
- Ananyeva, A. (2015). Osobennosti Zagadki Kak Janra İgrovogo Diskursa (Oyun Söylemi Olarak Bilmecelerin Özellikleri). *Vestnik MLGU, Vıpusk, 22(733)*, 56-65.
- Arıkoğlu, E. (2007a). Hakas Bilmeceleri. *Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi C.8*, Ankara: AYK. 464-470.
- Arıkoğlu, E. (2007b). Tuva Bilmeceleri. *Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi, C.8*, Ankara: AYK. 462-464.
- Babatürk, S. (2016). *Şor Türkçesi* (Doktora Tezi). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Çolak, D. (2014). Saha Türklerinin Bilmeceleri. *VI. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 4-7 Aralık 2013, (Ed. Hatice Şahin ve İbrahim Karahancı), Bursa: Star Ajans: 445-460.
- Çudayakov, A. İ. (2008). Duhovnaya Şoriya. Şorskiy Folklor m zapisyah i iz arhiva professora A.İ. Çudoyakova, Kuzbass Yayınları, Kemerovo.
- Direnkova, N. P. (1940). *Şorskiy Folklor*, Moskova-Leningrad.
- Golovaçeva, A. (1994). K Voprosu o Pragmatike Zagadki (Bilmece Pragmatiđi Sorunu Üzerine) İssledovaniya v Oblasti Balto-slavyanskoy Duhovnoy Kulture, Zagadka Kak Tekst 1, Moskova s. 195-213.
- İlgin, A. (2016). “Tofa (Karagas) Türklerinin Bilmeceleri”, *Folklor/Edebiyat*, Cilt: 22, Sayı: 85.
- Levin, Y. (1978). Semantiçeskaya Struktura Zagadki (Bilmecelerin Anlamsal Yapısı) Paremiolođiçeskiy Sbornik. Poslovitsa. Zagadka. (Struktura, Smisl, Tekst), Moskova, s. 283-314.
- Mikail, C. (2017). Teleüt Bilmecelerinden Örnekler Türkobilig, 2017/33: 153-160.
- Mitrofanova, V. (1971). Hudojestvenniy Obraz v Zagadkah (Bilmecelerdeki Sanatsal Görüntü), *Sovremenniye problemi folkloru*, Vologda, s. 141-145.
- Orlova, O. (2017). Zagadka Kak Obyekt Lingvistiçeskogo İssledovaniya (Dilbilimsel İnceleme Objesi Olarak Bilmeceler), *Slovo.ru: baltiyskiy aktsent 3, C. 8*, s. 104-114.
- Rıbnikova, M. (1932). *Zagadki* (Bilmeceler), Moskova-Leningrad.
- Taylor, A. (1951). *English Riddles from Oral Tradition* (Sözlü Geleneđinden İngiliz Bilmeceleri). Berkley, Los Angeles.
- Toporov, V. (2006). İssledovaniya Po Etimologii i Semantike (Köken Bilim ve Anlam Bilim İncelemeleri), Moskova, 544 s.
- Torbokov, S. S. (1995). *Maya Gornaya Şoriya*. Novakuznetsk
- Totışeva, V. S. (2006). *Altın Çerim*. Novakuznetsk.
- Türkyılmaz, D. (2007). *Türk dünyasında bilmece* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Vasılyev, Y., Kirişioğlu, F. ve Killi, G. (1996). *Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri*. Ankara: TDK Yay.
- TDK, (2019). [https://sozluk.gov.tr/Eriřim Tarihi: 25.12.2019](https://sozluk.gov.tr/Eriřim_Tarihi: 25.12.2019)

EXTENDED ABSTRACT

Riddles are types of oral or written forms of folk literature belong to a particular nation and reflect the cultural peculiarities. This article is focused on riddles collected from one of the Turkic ethnic groups called Shors, the language and culture of which is at risk of becoming extinct. So there is necessity of collecting and compiling riddles exist in this Turkic community and other parts of the world. The article discusses 114 riddles collected in Shoria, the language and culture of which is at risk of becoming extinct.

Shor Turks are one of Turkic ethnic groups living in Kemerovo Oblast, Russian Federation. It is the territory in southern Siberia called Mountainous Shoriya (Gornaya Shoriya). The indigenous population is known as “Shor, Shors or Shorians” in Turkey, and in the Russian Federation as “Shortsi”, “Shorets”, “Shorka” which means "Shors or Shorians". The Shor language belongs to the Siberian Group of Turkic Dialects.

Riddles are considered to be the reflection of particular nation's lifestyle and provide information about the thought system of the society that uses them, because they reflect lifestyle of societies. Therefore, as a result of examining and researching riddles, the tools used by that nation, clothing, social life, efforts, etc. people may get information about the nation. In addition, the process of a nation's perception of the world and the different characteristics of this process can also be revealed through riddles, i.e. riddles can also be used as a resource for history, cultural science, anthropology and other sciences.

The main functional feature of riddles is that they are used for Game purposes. Nowadays riddles are often asked for the purpose of entertaining children. Riddles entertain the person who is asking it and the one who is being asked. Riddles are a mind game connected to word games. Each riddle consists of a question and an answer. Riddles are not usually composed of question sentences but express questions.

Riddles also have an educational function. Riddles can be thought as a mind-enhancing brain gymnastics for both adults and children.

Riddles are information transferred from generation to generation. Therefore, the Şor riddles reflect the daily life, cultural values, struggles and social life of Şor Turks. Semantic features come to the fore in scientific studies of riddles. Classifications are made according to the semantic features they carry. It is possible to divide the Şor riddles we have compiled from different sources into various groups in terms of meaning.

Animals have an important place in the life of Şor Turks. Cows and sheep from domestic animals, as well as dogs, are also mentioned in riddles. Since the Şor Turks were engaged in hunting in the past, wild animals have their place in riddles. In addition, concepts related to animals are also asked in riddles.

Riddles about plants give information about the vegetation of the area where the Şor Turks live. Some riddles can only be known by the people who live in that area. Because, people who don't live in that region and don't know about the plant species of that region can't understand the analogy in riddles.

Since people always lived in harmony with nature, there are many riddles about nature and natural events. Information about the natural phenomena that Şor Turks encounter frequently in their lives can be found in riddles.

The objects that the Şor Turks use the most in their daily lives are reflected in riddles. Therefore, information about the lifestyle of the Shore Turks can be reached through these riddles. In addition, such riddles are considered to be the easiest riddles in terms of finding the correct answer, because the objects asked in riddles are in front of people's eyes every day.

Man is also one of the objects of Şor riddles. It is evident in these riddles that persons are asked with the usage of inanimate beings. Kinship terms are used in riddles about human organs. There are not many riddles about clothing. People can easily find the answers of such riddles with the help of logic. Terms related to house and household are also asked in the Şor riddles. The number of such riddles is not big. There are riddles that are both prose and verse.

From the riddles about the kitchen, we can learn information about the kitchen utensils used in the daily life of Şor Turks. The number of riddles about food is scarce. In the riddles identified, food is asked through the concepts used for humans. Time is a very important concept for human beings. Among Şor riddles there are some related to time measurements.

Riddles are one of the type of folk literature that have existed for centuries. In addition, riddles preserve as nation's spiritual values that develop over a long period of time and reflect that nation's perception of the world. The basis of the riddles is the nation's philosophy of life, which includes the characteristics and mentality of the culture. Because every nation perceives the world by itself and thus the life experience of the nation emerges.

Many of the Şor riddles are in the form of prose. It is possible to see simple regular sentences, sequential sentences, compound and conditional sentences. Among the Şor riddles there are some composed of two question sentences. There are also verse riddles among the Şor riddles. In terms of shape features, Şor riddles can be formed from two, three, four and even five lines. The "Trilogiya" (Trilogy) riddles, consisting of three lines and having three correct answers, are also very interesting.

The vocabulary of the Shor riddles is related to the world perception, daily life and cultural values of the Shore Turks. Reflection words, dilemmas are frequently seen in riddles, and inner rhyme is seen in verse riddles. Human names can't be found in riddles, because the Shor Turks generally use Russian names. Place names can be found only in "Sagay" (Hakas) riddles. The number of riddles related to their old religions is very low, since the Shor Turks are exposed to Russian culture. Some riddles are translations of Russian riddles.